



Institutiones Theologicae Ad Usum Seminariorum

Simonnet, Edmond

Venetiis, 1731

Art. 1. Utrùm Editio hebraica, à Mose & aliis Prophetis condita, atque ab Esdra reparata, fuerit postea studiosè depravata à Judæis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83614)

opertum est evangelium nostrum, in iis qui percutiunt: est opertum. R. ad 1. ibi significari facilitatem intelligendi & implendi præcepta cum auxilio gratiæ. Ad 1. Sensem non esse, quòd scriptura facili intelligatur, sed quòd intellecta mentem illuminet. Ad 3. Apostolos à Christo vocari lucem mundi, non quòd scripturæ ab illis conscribendæ, futuræ essent clarissimæ, sed quòd ipsi essent futuri præclara virtutum omnium exempla, omnibus ad imitandum propòsitæ, eorumque doctrina, probè intellecta, de mysteriis altissimis eruditura esset homines, & errorum omnium, in quibus à tot sæculis versabatur mundus, tenebras dissipatura. Ad 4. Apostolum non universam scripturam, sed solum incarnationis, passionis & resurrectionis Christi doctrinam intelligere.

testimonia Scripturæ à Christo & Apostolis ejus citata, tunc leguntur in hebræo textu, ut ab illis citantur. Quare si Judæi post adventum Christi & Apostolorum ejus, falsarunt Scripturas hebræas, necesse est Christum & ejus Apostolos scripturas illas citasse, quomodo prævidebant eas postea à judæis esse falsandas; quòd sine manifesta absurditate dici non potest, & risu dignum est.

Prob. 2. ex S. Augustino lib. 15. de civ. cap. 13. ubi
affert dissonantiam textus hebraei, & versionis se-
ptuaginta interpretum circa dinumerationem anno-
rum quibus vixerunt homines primorum temporum,
neque hebraeis, quasi textum hebraicum consulto cor-
ruperint, neque sepuaginta interpretibus, quasi ad
textum illum falso interpretandum inter se conspi-
ratint, attribui posse, sed esse attribuendam errori
v. gr. scriptoris illius, qui primus ex Ptolomaei bi-
bliotheca versionem LXX. interpretum exscripsit, &
publici juris fecit.

Abfit, inquit, ut prudens quispiam, vel Judeos cuiuslibet perverſitatis atque maliſſie tantum poſuiſſe credat (textum ſcilicet hebraum corrumpere) in codicibus tam multis & tam longè lateque diſperſis, vel ſeptuaginta illos memorabiles viros hoc de invi- dendâ gentibus veritate (mentiendò, & falſò tex- tum interpretandò) unum communicaviſſe conſilium. Credibiliſ ergo quis dixerit, cum primum de biblio- theca Ptolomæi deſcribi iſta cœperunt, tunc aliquid ta- le fieri poſuiſſe in codice uno, ſcilicet primitus inde deſcripto, unde jam latius emanaret, ubi poſuit qui- dem accidere etiam criptoris error.

Juxta S. Doctorem igitur, utriusque textus dissonantia attribuita est uni alicui codici versionis græcæ, ex bibliotheca regia primitus descriptio, unde deinceps error emanavit latius. Quòd si tamen alterutrum contingere oportuit, nempe quòd aut LXX., interpretes falsò interpretati sint textum hebræum, aut tum hunc adulterarint Hebræi, primum potius, quàm alterum esse credendum, apertè significat S. Doctor.

Ubi si queram, inquit, quid sit credibilis, Judaeorum gentem tam longè lateque diffusam, in hoc conscribendum mendacium uno consilio conspirare potuisse: & dum alius incendant auctoritatem, sibi abstulisse veritatem: an septuaginta homines, qui etiam ipsi Judei erant, in uno loco positos quoniam rex Aegypti Ptolomæus eos ad hoc opus asciverat, ipsam veritatem genibus alienigenis invidisse, & communicato istud uno fecisse consilio, quis non videat quid proclivius faciliusque credatur? Supple septuaginta interpretes textum hebræum falsò interpretatos esse; potius enim contingere potuit, ut septuaginta homines in uno loco positi, communicato, quod facillè potuerunt, consilio, in falsam textus hebræi interpretationem consentirent, quàm ut Judæorum gens tam longè lateque diffusa, quantæcumque perversitatis acque malitia supponatur fuisse, in textum hebræum falsandum uno consilio conspirar, aut saltem inito tali consilio, in codicibus tam multis, & tam longè lateque dispersis id exequi poterit.

Prob. 3. ex Josepho & Philone Judæis, quorum uterque de scriptura sacra asserit, quod in summa veneratione fugit apud Judæos: ita ut pro ea ferenda parati fuerint vitam profunderere: imò expressè affirmant, nihil unquam ei addere, vel ex ea auferre, aut in ea transformare Judæorum quemquam præsumpsisse, & ne verum quidem in ea unquam esse immutatum. Nam sic loquitur Josephus lib. 1. contra Apionem num. 29. & 30. Tanto namque sæculo jam præterito neque adicere quicquam aliquis, nec auferre nec transformare præsumpsit: omnibus enim infernum est, max. ex primâ generatione Judæis, hæc divina dogmata nominare, & in his utique permanere: & propterea se oporteat, mori libenter. E. Philo apud Eusebium, lib. 8. de præparatione evangelica cap. 2. Mirabile mihi videtur, duorum annorum millibus, imò majore tempore jam fere transacto . . . nec verbum unum in lege esse immutatum.

DISPUTATIO II.

De Editionibus & Versionibus Scripturæ.

ARTICULUS I.

*Utrum editio hebraica, à Mose & aliis prophetis
condita, atque ab Esdra reparata, fuerit postea
studiose depravata à Judeis.*

Nota. Omnes libri proto-canonici veteris testamenti, quibus folis constat Hebræorum canon, hebraicè conscripti fuere à suis authoribus, exceptis ramen libris Estdræ & Danielis; de quibus sic loquitur S. Hieronymus præfat. in Daniele: *Sciendum quidem est, Daniele maxime & Esdræ hebraicis quippe litteris, sed chaldaeo sermone conscriptos.* Hebraicam porro editionem ex libris illis veteris testamenti proto-canicis constantem, & partim à Mose, partim ab aliis sanctis viris, divino Spiritu afflatis, exaratam, sed in excidio Hierosolymæ dissipatam, reparavit postea Esdras, partes illius variis in locis à se repertas colligendo, & in unum corpus redgendo, atque emendando ea, quæ depravata fuerant scribarum oscitantia, vel imperitia, ut aliàs jam dictum & probatum est. Sed quaeritur utrùm hæc editio, ab Esdra sic reparata, fuerit iterùm, data opera à Judeis, sive ante sive post Christum & Apostolos corrupta?

R E S P O N S I O.

Ediſio hebraica non fuit à Judæis ſtudioſè adul-
terata.

*Probi. ex S. Hieronymo, qui caput sextum Isaïæ. exponens, hæc scribit: Si aliquis dixerit, hebræos lib-
ros postea à Judæis esse falsos, audiat Origenum, qui in
octavo volumine explanationum Efsai huc respon-
deat quasiuncule: quod nunquam Dominus & Apostoli,
qui cetera crimina arguunt in scribis & phariseis, de
hoc crimine, quod erat maximum, reticissent. Sin
autem dixerim, post adventum Domini Salvatoris, &
predicationem Apostolorum, libros hebræos fuisse fal-
satos, cachinnum tenere non potero, ut Salvator, &
Evangelistæ, & Apostoli ita testimonia protulerint,
ut Judæi postea falsarii erant.*

Sic igitur pro sententia nostra, argumeneatur S. Hieronymus. Si Judæi hebræos scripturæ Sacræ libros fassarunt, vel fassarunt ante adventum Christi & Apostolorum ejus, vel post. Neutrum dici potest. Non primum: nam si Judæi ante adventum Christi & Apostolorum ejus, scripturas hebræas adulterassent, procul dubio à Christo & Apostolis ejus de maximo illo crimine reprehensi fuissent; cum ab illis de alijs levioribus criminibus fuerint reprehensi: prius enim incredibile est, Christum & Apostolos in Judæis leviora crimina arguisse, & reticuisse gravissima, qualis profecto fuisset audiosa Scripturarum divinarum depravatio. Non etiam secundum: nam

Simonnet Theol. Tom. II.

rum: sed centies unusquisque Judæorum morietur, quam legi mosaica derogabit.

Porro moderni Judæi non minori observantia & religione prosequuntur scripturam divinam, cui ferè divinos deferunt honores, & jejunium publicum indicunt, si eam cadere in terram contigerit. Unde si veteres Judæi, testibus Josepho & Philone, pro sua in scripturam divinam observantia & religione nihil ei addere, vel ex ea detrudere, aut in ea transmutare unquam præsumperunt, eam à Judæis recentioribus de industria depravatam fuisse generaliter, verisimile non est.

Prob. 4. Si Judæi studiosè textum hebræum adulterarent, vel ante tempora Josephi & Philonis Judæorum, vel ante tempora Hieronymi & Augustini, vel post Hieronymi & Augustini tempora. Nihil horum dici potest. Non primum, ut patet ex prob. 3. Non secundum, ut patet ex prob. 1. & 2. Non denique tertium, ut multiplici argumento suaderi potest.

1. Ut dicit S. Augustinus loco laudato, quòd Judæi, ut nobis eriperent auctoritatem, sibi veritatem auferre voluerint, credibile non est.

2. Quòd scripturam, quam religione summa semper coluerunt, aliquando temerarie præsumperint, admitti non debet sine gravissimo ita judicandi fundamento, quale non habet opposita sententia.

3. Si Judæi studiosè falsarunt textum hebræum, cerè hoc fecerunt in odium Christianorum. Atqui hoc dici non potest, Nam si in odium Christianorum scripturam suam falsavissent, præcipuas in eade Christo & ejus Ecclesia factas prædictiones sustulissent. At hoc non fecerunt: ut enim testantur Bellarminus, & alii linguae hebraicæ periti, ea, in quibus textus hebræus à græco & latino dissonat, sæpè nullius momenti sunt, quantum ad fidem & religionem attinet, & sæpè textus hebræus Judæos magis urget, quàm græcus & latinus.

4. Teste Bellarmino, interpretatio Psalmorum facta à S. Hieronymo, in omnibus consonat cum textu hebræo. Unde vel dicendum est S. Hieronymum Psalmos interpretatum esse, quomodo Judæi illos postea erant falsaturi, quod dictu absurdum est; vel fatendum Psalmos, de quorum tamen depravatione præcipue queruntur adversarii, à Judæis post Hieronymi tempora non fuisse depravatos.

5. Denique, si Judæi studiosè depravarunt textum hebræum, vel à tota Judæorum gente, vel ab aliquibus tantum è Judæis hoc factum est. Neutrum dici potest. Non primum: nam quòd Judæorum gens, tam longè latèq; diffusa, in talem depravationem uno consilio conspiraverit, moraliter saltem impossibile est. Non etiam secundum: nam si aliqui è Judæis hanc depravationem moliri essent, cæteri procul dubio Judæi reclamassent; vel saltem si non ab aliis Judæis, saltem à multis Christianis linguae hebraicæ peritis, quales nunquam in Ecclesia defuerunt, esset procul dubio reclamatum. Talis autem reclamationis nullum extat vestigium. Ergo, &c.

Confirm. Quia generalis veterum scripturarum depravatio à Judæis ex conditio facta, repugnat consilio Dei, & speciali ejus circa veram Christi Ecclesiam providentiæ, Ergo credibile non est, quòd Deus eam permiserit; imò quòd eam permittere noluerit, pro certo statuendum est. *Prob. ant.* Deus enim voluit Judæos per totum orbem terrarum dispergi, ut Judæis secum per totum terrarum orbem scripturas suas circumferentibus, Ecclesia ubique terrarum diffusa, veritatis suæ & dogmatum suorum testimonium accipere posset etiam ab insensissimis Christiani nominis hostibus, ad illos remittendo paganos, qui prædictiones de ipsa & ejus institutore Christo factas credere nollent, easque à Christianis confictas fuisse causarentur; quique prædictiones illas apud Judæos Christianis inexorabiles ubique legere possent, & sic vel invidi de illarum realitate tam luculento testimonio convinci. Atqui tam mirabilem providentiæ divinæ circa Ecclesiam Christi dispositionem prorsus inutilem

redderet generalis sacrarum scripturarum depravatio à Judæis studiosè facta. Ergo, &c. Minor patet.

Prob. maj. ex S. Augustino lib. 18. de Civit. c. 46. ubi hæc scribit: *Nobis quidem illa sufficiunt (prophetiæ) quæ de nostrorum inimicorum codicibus proferuntur, quos agnoscimus, propter hoc testimonium, quod nobis inviti perhibent eosdem codices habendo atque servando, per omnes gentes etiam ipsos esse dispersos, quaquaversum Christi Ecclesia dilatatur. Nam prophetia in Psalmis, quos etiam legunt, de hac re præmissa est, ubi scriptum est. . . . Ne occideris eos, ne quando obliviscantur legem tuam, disperse illos in virtute tua. . . . parum fuit ut diceret: Ne occideris eos, ne quando obliviscantur legem tuam: nisi etiam adderet: Disperse illos: quoniam si cum isto testimonio scripturarum in sua tantummodo terra, non ubique essent; Ecclesia, quæ ubique est, eos prophetiarum, quæ de Christo præmissa sunt, testes in omnibus gentibus habere non posset.*

Obj. 1. Hebræum textum à Judæis consultò adulteratum fuisse docent Patres multi, ut Justinus apud Eusebium lib. 4. hist. Eccles. c. 18. Chrysostomus homil. 5. in Matth. Origenes homil. 12. in Hieremiam, & Hieronymus epist. 89. ad Augustinum, & comment. in cap. 5. Michæ.

R. ad 1. Justinum non de hebræi textus, sed de interpretationis LXX. Seniorum depravatione loqui in dialogo illo cum Tryphone, quem citat Eusebius, & in quo sic ait S. Martyr: *Quòd illi (Judæi) multos & integros prorsus locos illarum (scripturarum) ex translatione eorum, quicquid Ptolomeo fuere Seniorum sustulerint, in quibus clarè hunc ipsum crucifixum, Deum & hominem esse, eumque in cruce pendere & mori prænuntiatur esse ostenditur, scire vos volo.*

R. ad 2. S. Chrysostomum loqui de Aquila, Simmacho & Theodotione, quos ait in suis de hebræo in græcum versionibus, in odium religionis Christianæ multa interpolasse, adeoque eorum versionibus longè anteposendam esse versionem LXX. Interpretum, qui, cum interpretationem annis plusquàm centum ante adventum Christi concinnarint, carent omni suspitione. *Primo quidem dicimus, inquit, illud; quoniam ad faciendam verè translationis fidem, omnibus aliis jure Septuaginta interpretes sint digniores. Siquidem alii post adventum Domini interpretati sunt, Judæi quidem permanentes, meritoque suspecti: quippe qui inimicis & subdole multa corruerint, & data prorsus opera à prophetis mysteria prædicta celaverint. Septuaginta verò ante centum & aliquantò amplius Domini adventus annos, ad interpretandum tot ac pariter accedentes, ab omni suspitione hujusmodi vindicantur.*

R. ad 3. Origenem loqui de aliquo versionis LXX. interpretum nævo, sive hic nævus ipsis LXX. interpretibus, sive quibusdam aliis, qui versionem illam corrumpere præsumperint, sit attribuendus. Hæc sunt verba Origenis: *Quod ait primum, sive non intelligentes quidam quod scriptum est, abstulerunt, sive septuaginta Interpretes sicut & cætera, secundum dispensationem suam asserne voluerunt, Dominus viderit.*

R. ad 4. 1. S. Hieronymum in sua ad S. Augustinum epistola loqui de Aquila, Simmacho & Theodotione, eosque reos agere violati in suis interpretationibus textus hebræi, cujus puritatem & integritatem expressè commendat. *Ego enim, inquit, non tam vetera abolere conatus sum, quæ lingue meæ hominibus emendata de græco in latinum transtuli, quàm ea testimonia, quæ à Judæis prætermissa sunt, vel corrupta, proferre in medium: ut scirent nostri quid hebraica veritas contineret.*

2. In comment. in cap. 5. Michæ S. Hieronymus dubius est. *Legimus, inquit, juxta LXX. duntaxat Interpretes, in Jesuave. . . . quod nec in hebraico, nec apud alium invenitur interpretem: & sive de veteribus libris erasum sit malitia Judæorum, ne Christus de tribu Juda ortus videretur, sive à LXX. additum, nequaquam liquido cognoscens, certum quid novimus. At dubium suum postea deposuit S. Doctor: nam in suis*

luis in Isaiam commentariis, quos posterius scripsit, ut ipse admonet initio præfationis, irridet eos, qui dicerent textum hebræum à Judæis esse falsatum, ut patet ex prob. 1.

Obj. 2. In omnibus editionibus hebraicis desunt in Psalmo decimo tertio hi octo versiculi: *Sepulcrum patens est guttur eorum: linguis suis dolose agebant: venenum aspidum sub labiis eorum: quorum os maledictione & amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem: contritio & infelicitas in viis eorum: & viam pacis non cognoverunt: non est timor Dei ante oculos eorum.* Atqui hoc non potuit fieri, nisi ex pura malicia Judæorum, qui hos versiculos è textu hebræo eraserunt, ut persuaderent, Apostolum scripturam divinam non citasse fideliter, cum Rom. c. 3. post hæc verba Psalmi 13. *Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum,* sic prolecutus est: *Sepulcrum patens est, &c.* citare pergens eundem illum Psalmum. Ergo, &c.

R. 1. S. Hieronymus, ut patet ex præfatione libri 16. in Isaiam, circa hos octo versiculos qui leguntur in Ecclesia tanquam partes Psalmi 13. & ulupantur ab Apostolo Rom. c. 3. nec tamen in hebræo habentur, aliquandiu laboravit, sollicitus, non de textu hebræi integritate, quod notandum est, sed de Apostoli scientia & probitate defendenda. *Capi,* inquit, *ta-citus astuare* (proposita difficultate) *& stuporem mentis vultu pallore signare.* Hebræus, inquam, ex hebræis, secundum legem phariseus, eruditusque ad pedes Gamalielis, aut ignoravit hæc, aut eorum qui lecturi erant abusus est ignorantia. Quorum alterum in-eruditum, alterum callidum est ad malitiam, nec ejus qui dixerit: Etsi imperitus sermone, non tamen scientia. Et iterum: In simplicitate & sinceritate annu-nciavi vobis verbum.

2. Omni scriptura mente perlustrata, animadvertit hos octo versiculos ab Apostolo de psalmis & Isaiæ esse contextos, & duos primos ad psalmum 5. tertium ad psal. 139. quartum ad psal. 9. quintum, sextum & septimum ad Isaiam, octavum denique ad psal. 35. pertinere. Addit eos, qui *artem contexendarum inter se scripturarum Apostoli nesciebant, quæ sit aptum locum, ubi assumptum ab eo ponerent testimonium, quod absque autoritate in scriptura positum non putabant.* Denique omnes græci tractatores, qui eruditionis sua in psalmos commentarios reliquerunt, hos versiculos ve-ru annotare atque præterire; liquido consentientes in hebræico non haberi, nec esse in Septuaginta Interpre-ribus, sed in editione vulgata, quæ græcè καὶνὴ dicitur, & in toto orbe dispersa est.

Vides non solum Hieronymo, cum suos in Isaiam commentarios elucubraret, verum etiam omnibus græcis scripturæ sacre interpretibus, qui ante ipsum scripserant, textus hebraici puritatem exploratam fuisse, neque de Judæis tanquam reis adulteratæ veteris Scripturæ hebraicæ postulandis cogitasse; sed illos pro certo habuisse, præfatos octo articulos psalmo 13. in vulgata editione græca à quibusdam parum peritis fuisse perperam insertos, ratis eos ad psalmum 13. pertinere, eò quod cum verbis hujus psalmi ab Apo-stolo citatis, aptè connecterentur, & aliunde eos scripturæ sacre partes esse, indubitatim esset propter auctoritatem Apostoli, à quo ut sacra scriptura citantur.

Obj. 3. Judæi ipsi passim affirmant, multa à quibusdam Doctoribus suis mutata esse in libris sacris, quas mutationes vocant correctiones scribarum. Atqui hæc mutationes, seu præteritæ correctiones, sunt veræ depravationes. Ergo ex Judæorum ipsorum confessione habemus, à scribis eorum scripturas hebræas veteratoriè fuisse depravatas.

R. Cum Bellarmino lib. 2. de verbo Dei c. 2. hanc de librorum factorum correctione à scribis facta sententiam originem ducere ex Talmud libro fabulosissi-mo, adeoque ut falsam, vel saltem nullo sufficienti fundamento nixam, explodi posse. Quod si tamen hæc sententia ut vera supponitur, dico correctionem illam scribarum non fuisse depravationem, sed veram emen-dationem, factam post reditum è Babylonica captivi-

tate, ab Esdra & Synagoga magna, hoc est, concilio illo, quod Sanedrin appellabatur, quodque emen-dationem ab Esdra factam approbavit, & auctoritate sua sancivit; vel Doctoribus aliis, qui se Esdræ ope-ris socios adjunxerunt, eumque adjuverunt ad colli-gendos, & suæ integritati restituendos libros sacros, qui tempore captivitatis dispersi & adulterati fuerant.

Porro correctionem illam scribarum non esse textus corruptionem, sed veram emendationem demonstrat Bellarminus loco citato, per inductionem ostenden-do loca illa, quæ dicuntur à scribis esse correctæ, in vulgata nostra editione ita haberi, ut ea correxisse di-cantur scribæ. Unde si correctiones illæ sunt textus hebraici corruptiones, sequitur vulgatam nostram editionem esse corruptissimam, quam tamen ut au-thenticam versionem ab omnibus fidelibus suscipi vult Ecclesia. Ex dictis hæcenus habemus editionem he-bræicam à Judæis studiosè depravatam non fuisse. Sed

Quæres, utrùm editio hebraica sit omninò pura & integra?

R. Cum Bellarmino loco citato, non esse omninò puram & integram, sed errores aliquos habere, qui irreperunt partim imperitiis vel negligentia librario-rum, præsertim cum ob magnam characterum simi-litudinem facile sit in hebræo errare; partim Rabbino-rum ignorantia, à quibus addita sunt puncta, qui-que in illis notandis facilè à vero aberrare potuerunt; cum verba hebræa, detractis punctis, variè legi pos-sint, eaque proinde ante punctorum additionem variè potuerint legere; quin etiam potuerunt pro suo in Christianos odio interdum eam lectionem magis probare, quæ minùs faveret Christianis.

Observat ibidem Bellarminus errores illos, quos ha-bet textus hebræus, non esse magni momenti, & nihi-lominus textum illum purum & integrum esse in iis, quæ ad fidem & mores pertinent, ac plerumque totam discrepantiam variarum lectionum in quibusdam di-ctionibus, quæ aut parum, aut nihil sensum mutant, positam esse. Addit denique, errores, qui additione pun-ctorum acciderunt, nihil omninò veritati officere; cum extrinsecus addita sint, & ita non mutant textum. Un-de possumus si volumus, illa detrahare, & aliter legere.

ARTICULUS II.

De Editionibus græcis veteris Testamenti.

QUÆRITUR 1. quot fuerint editiones græcæ vete-ris testamenti.

R. Novem numerantur communiter. Prima est ea, quam in Egypto ediderunt septuaginta seniores Jadaei. Secunda est Aquilæ, Adriano regnante. Fuit autem A-quila primùm Gentilis, deinde Christianus, demùm Ju-dæus. Tertia est Theodotionis, imperante Commodo. Hic Theodotio ex hæretico Marcionita factus est Ju-dæus. Quartam edidit Symmachus sub Severo impera-tore. Symmachus autem fuit primùm Ebionita, secun-dum aliquos; secundum alios, Samaritanus, deinde Ju-dæus. Quinta est innominati autho-ris, in doliis apud ur-bem Palestinæ reperta sub Imperatore Antonino Cara-calla. Sexta est etiam authoris innominati, in venta quo-que in doliis apud Nicopolim, regnante Alexandro Se-vero. Septima Origenis est, qui versionem LXX. Senio-rum emendavit, multis ex Theodotionis versione ad-mixtis, & stellæ radiantis signo notatis, multis etiam obelo seu veru fixis. Hanc Origenis editionem in Ec-clesia valdè probatam fuisse colligitur ex Hieronymo, qui in epist. 89. ad Augustinum, omnes Christianorum bibliothecas replevisse, & in præf. in lib. 16. Isaiæ eam toto orbe dispersam esse, ac καὶνὴν, hoc est, commu-nem vocari solitam testatur. Octavam magno labore exaravit S. Lucianus presbyter, in Diocleriani & Maxi-miani persecutione coronatus martyrio. Hanc editio-nem propria martyris manu scripsit, Nicomediæ sub Constantino Magno apud Judæos in pariete inventam esse testatur Synopsis Athanasiana. Nona denique au-thorem habet Helychium, à quo versio LXX. interpre-tum iterum emendata est, & tradita Ecclesiis Egypti.

Quæ-